

Ewa Grzęda
Uniwersytet Wrocławski
ORCID [0000-0001-5254-9458](https://orcid.org/0000-0001-5254-9458)

Filologia polska – literaturoznawstwo na Uniwersytecie Lwowskim do 1914 r.

Wstęp

Niniejszy artykuł składa się z trzech części. Pierwsza to wstęp, w którym przedstawiono zwięzły zarys historii nauczania literatury ze szczególnym uwzględnieniem literatury polskiej we Lwowie od wieków średnich do roku 1914. Skoncentrowano się tu przede wszystkim na dziejach wykładania literatury polskiej i rozwoju katedr literatury i języka polskiego na dziewiętnastowiecznym Uniwersytecie Lwowskim (UL). W części drugiej zaprezentowano zwięzłe biografie i charakterystyki uczonych, którzy od chwili powstania I Katedry Języka i Literatury Polskiej UL (następnie kolejnych: II Katedry Języka i Literatury Polskiej oraz III Katedry Historii Literatury Porównawczej) do wybuchu I wojny światowej prowadzili aktywną działalność wykładową i badawczą w zakresie literatury polskiej, przyczyniając się do rozwoju filologii polskiej, tworząc nowe szkoły badawcze, kształcąc wielu późniejszych wybitnych literaturoznawców, pisarzy i twórców kultury polskiej. W części trzeciej dokonano podsumowania, wskazując na najważniejsze osiągnięcia środowiska uczonych skupionych przede wszystkim wokół dwóch Katedr Języka i Literatury Polskiej działających na UL przed wybuchem I wojny światowej¹.

¹ O dalszych losach poszczególnych historyków literatury pisze Mariusz Chrostek w niniejszym tomie.

Początki literaturoznawstwa polskiego

Początki naukowo-dydaktycznej refleksji nad literaturą we Lwowie sięgają wieków średnich. Ludwik Finkel (1858–1930)², który wraz ze Stanisławem Starzyńskim (1853–1935)³ opracował pierwszą monografię Uniwersytetu Lwowskiego, podaje, że w XIV w. w mieście działały już: szkoła gramatykalna oraz Towarzystwo Literatów Maryi Panny. W ślad za *Historią miasta Lwowa* konstatuje:

W średnich wiekach rozumiało się bowiem samo przez się, że każde nauczanie wychodzi z Kościoła, a wszystkie szkoły są jego urządzeniem. Szkolnictwo wiązało się ściśle z organizacją i potrzebami kościelnymi: gdzie powstała parochia, tam zaraz uczono czytać i pisać, katechizmu i ministrantury, aby sobie wychować służących do mszy scholarów. [...] Lwów po owe czasy katedry jeszcze nie posiadał, arcybiskup rezydował w Haliczu: nie dziw zatem, że zbudował sobie szkołę, niewiele zapewne różną od szkół parafialnych, ale liczącą się więcej z potrzebami mieszkańców. Jeszcze w stanie wojskowym będąc, Niemcy, którzy przybyli w te strony z Kazimierzem Wielkim, mieli ufundować, wedle podania zachowanego w kronice [Józefa Bartłomieja] Zimorowicza, we Lwowie „Towarzystwo literatów Maryi Panny” i szkołę gramatykalną na gruncie pobliskim szpitalowi, w której nauczyciela opłacali ze skarbu gminnego. (Finkel 1894: 4)

Tradycja nauczania we Lwowie języka i literatury spleta się z dziejami tamtejszego szkolnictwa. W tym kontekście, omawiając jego początki, wskazać należy przede wszystkim na zasługi Grzegorza z Sanoka (ok. 1406–1477) herbu Strzemię – arcybiskupa metropolity lwowskiego 1451–1477, profesora Akademii Krakowskiej i poety, fundatora ulokowanej w tym mieście szkoły metropolitalnej, która z czasem została przekształcona w „filię” – dosłownie kolonię – istniejącej już wówczas Akademii Krakowskiej (Redzik 2015: 45–46). Ów wybitny przedstawiciel polskiego humanizmu renesansowego za fundament wszelkiej refleksji naukowej uważał lekturę twórczości poetów klasycznych i propagował nauczanie poetyki w połączeniu z retoryką (Finkel 1894: 6). Z jego inicjatywy powołano lwowską miejską szkołę katedralną, zwaną też szkołą metropolitalną. Zgodnie z ustalonymi prawdopodobnie nieco później zasadami rektorem tej szkoły musiał być uczeń Akademii Krakowskiej legitymujący się co najmniej stopniem bakałarza, w praktyce jednak nawet magistra, a po pewnym czasie funkcjonowania owej szkoły wymagano już od kandydatów na to stanowisko stopnia doktora (Finkel 1894: 6–7). W ten sposób szkolnictwo lwowskie już we wstępnym okresie swego rozwoju zostało silnie związane z duchem Akademii Jagiellońskiej, która tym samym objęła nad nim patronat. W tym okresie nastąpiła też reorganizacja lokalowa szkoły, która została

² DALO, z. 26, op. 5, spr. 1952, [AUWR_UA_000_26_0_5_1952_56633](#).

DALO, z. 26, op. 5, spr. 1953, [AUWR_UA_000_26_0_5_1953_56631](#).

³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1797, [AUWR_UA_000_26_0_5_1797_64896](#).

przeniesiona ze starego budynku do domu kapitulnego obok kaplicy ogrojcowej, „gdzie pod okiem kanonika-scholastyka odbywały się lekcje” (Finkel 1894: 8). Młodzież dzielono wówczas na trzy klasy: *primani*, *secundani* i *tertiani*, a oprócz rektora w XVI w. było jeszcze dwóch nauczycieli.

W tym okresie

Synowie mieszczańscy, ukończywszy szkołę metropolitalną, dążą na filozofię do Krakowa, uczą się na zagranicznych uniwersytetach w Padwie, w Bolonii, w Rzymie i w Paryżu, skąd przywożą tytuły doktorskie. Podstawę do dalszych studiów i zachętę do nich dawała im niewątpliwie metropolitalna szkoła lwowska, a dawać też mogła, bo na jej czele stali znakomici i głośni swego czasu mężowie. Niejeden z nich chlubnie zapisał swoje imię w dziejach literatury jak Stanisław Lwowczyk (Leopoliensis), Andrzej z Bochni Lubelczyk, Bartłomiej z Sierpca Płaczymiało Wargocki i inni. W r. 1550 był ks. Benedykt Herbest, słynny krasomówca i później profesor akademii krakowskiej, rektorem szkoły metropolitalnej we Lwowie i wspólny z poetą łacińskim Grzegorzem z Sambora i Andrzejem Bergelem przez trzy lata uczył z wielkim pożytkiem młodzieży. (Finkel 1894: 9)

Nie ulega zatem wątpliwości, że rozwijająca się wówczas prężnie lwowska szkoła metropolitalna stała się ważnym ośrodkiem szerzenia myśli humanistycznej w tej części Europy. Warto podkreślić, że w wieku następnym w lwowskiej akademii jezuickiej studiowało wielu ważnych twórców polskiej literatury i kultury. W latach 1743–1750 pobierał w niej nauki Ignacy Krasicki (1735–1801). Z kolei jednym z pierwszych doktorów filozofii ówczesnej Akademii Lwowskiej był znany polski poeta oświeceniowy Franciszek Karpiński (1741–1825). Autor *Justyny* wspominał studia w akademii jezuickiej w *Pa-miętnikach*, gdzie w nieco humorystyczny sposób opisał także moment swojej promocji doktorskiej:

Około dziesięciu było w tamtym czasie studiów zakonnych we Lwowie i w końcu kursu nauk, profesorowie zakonnicy zapraszali profesorów Jezuitów na publiczne dysputy z filozofii albo teologii, co wzajemnie i Jezuita, zapraszając na takie dysputy profesorów zakonników czynili. Jezuita, czyli on zaproszony, opugnował, to jest zadawał pytania studentowi zakonnikowi, czyli u siebie bronił się, podobnie opugnującemu profesorowi zakonnikowi, zawsze starał się upokorzyć zakonnika, że dysputa, która zwyczajnie trwać miała dwie godziny po drugim, lub trzecim argumencie kończyć się musiała, kiedy mnich, tak student, jako i profesor jego, nic odpowiedzieć nie umieli, a to nas samych studentów jezuickich prawdziwie pogorszało. Nowo przybyły profesor teologii u Bazylianów, Misterski nazwiskiem, odczuł trochę pychy Jezuitów, kiedy zaproszony od nich na dysputę teologiczną, do podobnego stanu zamilczenie ich doprowadzić umiał, do jakiego oni innych profesorów mnisich przyprowadzili, ale skromny bazylian w swoich krótkich zarzutach razem potraçał sposób, jakby się jezuita ratować mógł i nie był publicznie zawstydzonym, a razem o ludzkim z ludźmi postępowaniu tym samym przestrzegał.

W drugim roku teologii mojej podnieśli Jezuici lwowscy szkoły swoje na akademią, a między inszymi studentami świeckimi i mnie także nauk wyzwolonych i teologii doktorem, a św. Teologii bakalarzem zrobili. (Karpiński 1898: 26–27)

Jezuicka Akademia Lwowska działała do roku 1773; w roku 1784 jej miejsce zajął Uniwersytet Józefiński powołany przez cesarza Józefa II Habsburga (1741–1790). Uniwersytet zakończył działalność w 1805 r., a w latach 1805–1817 jego swoistym substytutem stało się Liceum Lwowskie. Właściwe odnowienie Uniwersytetu nastąpiło dopiero po kongresie wiedeńskim (1814–1815). Aktem erekcyjnym z 7 sierpnia 1817 r. został powołany C.K. Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I (zob. Redzik 2015: 99).

Pierwszą Katedrę Języka i Literatury Polskiej w odnowionym Uniwersytecie Lwowskim powołano już 4 listopada 1817 r. Została ona założona wówczas wraz z wieloma innymi katedrami, ale początkowo nie odgrywała większej roli (Kozyckij 2009: 209). Niemniej sam fakt jej powołania był w dziejach uniwersyteckiego literaturoznawstwa polonistycznego momentem przełomowym (Finkel 1894: 241).

W tym samym roku, w którym na odnowionym UL powstała Katedra Języka i Literatury Polskiej, młodzież studencka zaczęła się zrzeszać w tajnych związkach. Założono wówczas Towarzystwo Akademickie, którego głównym celem miało być kształcenie się w zakresie literatury ojczystej. Od samego początku istnienia Towarzystwo było niezwykle aktywne i w wysokim stopniu przyczyniało się do upowszechniania i pogłębiania wiedzy o literaturze polskiej, organizując regularne spotkania, na których odczytywano fragmenty uznanych dzieł z zakresu literatury pięknej, także utwory współczesnych pisarzy i poetów polskich, które następnie omawiano i komentowano w trakcie ożywionych dyskusji⁴. Uczestnicy tych spotkań z czasem zaczęli pełnić ważne funkcje w galicyjskiej prasie i tamtejszych wydawnictwach (Finkel 1894: 277–278).

Początki Katedry Języka i Literatury Polskiej nie były łatwe. W rzeczywistości zaczęła ona działać z opóźnieniem. U progu funkcjonowania odnowionego uniwersytetu rozpisano wprawdzie niemalże natychmiast kilka konkursów na stanowisko kierownika katedry, ale początkowo nikt się nie zgłosił. Dopiero w 1822 r. w odpowiedzi na ogłoszenie kolejnego konkursu zgłosiło się osiem osób. Przeprowadzono egzamin, w wyniku którego wyłoniono dwie kandydatury: Mikołaja Michalewicza (1792–1846)⁵ i Jana Kamińskiego (1777–1855), ówczesnego dyrektora Teatru Dramatycznego we Lwowie. Rozstrzygnięcie konkursu powierzono Nadwornej Komisji Oświecenia w Wiedniu, gdyż członkowie lwowskiego zespołu oceniającego byli niejednomysłni. Ostateczna decyzja zapadła dopiero na początku stycznia 1826 r., na mocy której 9 stycznia tegoż roku na

⁴ Na marginesie warto dodać, że zachowało się i jest dostępne w wersji zdigitalizowanej *Archiwum, czyli wypracowania Towarzystwa ćwiczącej się młodzieży w literaturze ojczystej we Lwowie roku 1818 [i 1819]* zebrane, urządzone i spisane przez Franciszka Kirchnera, członka i sekretarza tegoż Towarzystwa.

⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1266, [AUWR_UA_000_26_0_5_1266_56760](#).

kierownika katedry powołano Mikołaja Michalewicza. Zajmował on to stanowisko do roku 1844. Kolejnym kierownikiem katedry był Jan Szlachetowski (1816–1871)⁶. Niestety, po kilku latach, dokładnie 30 marca 1852 r., został zwolniony z uniwersytetu za naganą postawę polityczną, przede wszystkim za osobiste zaangażowanie w ruch rewolucyjny Wiosny Ludów (Kozyckij 2009: 211).

W tej sytuacji władze Wydziału Filozoficznego zaproponowały kandydaturę Augusta Bielowskiego (1806–1876), znanego historyka literatury, pisarza oraz wydawcy:

Rozpatrzenie kandydatury Bielowskiego trwało w Ministerstwie Oświaty przez trzy lata. 8 maja 1855 r. jego kandydatura została ostatecznie odrzucona ze względów politycznych. Z powodu braku innych kandydatów katedra przez 4 lata (1852–1856) nie funkcjonowała. W sierpniu 1856 r. nowym profesorem katedry został Antoni Małecki. (Kozyckij 2009: 212)

Rzeczywistego znaczenia Katedra Języka i Literatury Polskiej UL nabrała dopiero z chwilą objęcia jej przez wybitnego historyka i filozofa oraz lingwistę Antoniego Małeckiego (1821–1913)⁷. Można śmiało orzec, że w jej dziejach i rozwoju był to moment prawdziwie przełomowy.

Inicjatorem powołania Małeckiego na kierownika katedry był sam minister edukacji i wyznań Leopold von Thun (1811–1888). Kandydaturę Małeckiego wspierał zaś wybitny poliglota i językoznawca słoweński Franc Miklošič (1813–1891). Małecki prowadził tę katedrę w latach 1856–1865 jako profesor nadzwyczajny, a w latach 1865–1873 jako profesor zwyczajny (Kozyckij 2009: 212). Po przejściu Małeckiego w stan spoczynku w roku 1874 stanowisko kierownika Katedry Języka i Literatury Polskiej objął Roman Pilat (1846–1906)⁸. Już rok wcześniej utworzono na UL II Katedrę Historii Literatury Polskiej, którą powierzono Piotrowi Chmielowskiemu (1848–1904), a po jego przedwczesnej śmierci Józefowi Kallenbachowi (1861–1929)⁹ (Kozyckij 2009: 213).

W roku 1909 powstała również Katedra Literatury Porównawczej, którą utworzono specjalnie dla Jana Kasprówicza (1860–1926)¹⁰. W układzie chronologicznym uwzględniającym okresy zajmowania kierowniczych stanowisk w wyżej wskazanych katedrach przez kolejnych profesorów prowadzących wykłady z historii literatury polskiej historia katedr polonistycznych UL do 1914 r. przedstawia się następująco:

I Katedra Języka i Literatury Polskiej. Okres austriacki od 1817 r.

Mikołaj Michalewicz (1826–1844)

⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2129, [AUWR_UA_000_26_0_5_2129_62767](#).

⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1178, [AUWR_UA_000_26_0_5_1178_56775](#).

⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1512, [AUWR_UA_000_26_0_5_1512_56735](#).

⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 785, [AUWR_UA_000_26_0_5_785_56852](#).

¹⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 812, [AUWR_UA_000_26_0_5_812_56849](#).

DALO, z. 26, op. 5, spr. 813, [AUWR_UA_000_26_0_5_813_56848](#).

Jan Szlachtowski (1846–1852)

Antoni Małecki (1856–1874)

Roman Pilat (1874–1904)

Od chwili objęcia katedry przez Wilhelma Bruchnalskiego (kierującego nią w latach 1904–1931) określana jako II Katedra Języka i Literatury Polskiej¹¹.

II Katedra Języka i Literatury Polskiej od 1903 r.

Piotr Chmielowski (1903–1904)

Józef Kallenbach (1904–1914, 1916–1919)

Po ustąpieniu Józefa Kallenbacha określana jako I Katedra Języka i Literatury Polskiej, na czele której w latach 1915–1916 w zastępstwie funkcję pełnił Juliusz Kleiner (1886–1957)¹².

Od 1909 r. funkcjonuje także III Katedra Historii Literatury Porównawczej stworzona dla Jana Kasprowicza, którą ten kierował w latach 1909–1923¹³.

Historia powstania i rozwoju katedr literatury polskiej w odnowionym UL stanowi ważne ogniwo w rozwoju literaturoznawstwa polskiego, zarówno w jego wymiarze badawczym, jak i dydaktycznym. Stało się to możliwe dzięki starannie dobieranej kadrze naukowej i zaangażowaniu jej poszczególnych przedstawicieli.

Misja edukacyjna UL i działalność oświatowa jego profesorów nie ograniczała się tylko do prowadzenia wykładów i seminariów dla studentów, ale także już pod koniec XIX w. uczelnia ta otworzyła się dla publiczności z innych, pozauniwersyteckich środowisk, organizując „powszechne wykłady uniwersyteckie”, adresowane do szerokiego kręgu odbiorców (Kronika UL: 1899).

Uczeni Uniwersytetu Lwowskiego: ich działalność naukowa, aktywność społeczna i polityczna

Kolejność prezentowania sylwetek poszczególnych uczonych wynika z chronologii pełnionych przez nich funkcji jako kierowników katedry. Dodatkowo w przypadku I Katedry Języka i Literatury Polskiej omówiono dokonania: Bronisława Gubrynowicza (1870–1933)¹⁴, Wiktora Hahna (1871–1959)¹⁵ oraz Konstantego Wojciechowskiego (1872–1924)¹⁶,

¹¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 164, [AUWR_UA_000_26_0_5_164_51674](#).

¹² DALO, z. 26, op. 5, spr. 848, [AUWR_UA_000_26_0_5_848_56842](#).

DALO, z. 26, op. 5, spr. 849, [AUWR_UA_000_26_0_5_849_70237](#).

ALNUIF, z. P_119, op. 1, spr. 80, [AUWR_UA_001_P_119_0_1_80_66689](#).

¹³ Zestawienie to przytaczam za Mariuszem Chrostkiem. Zob. Chrostek 2016: 53–54.

¹⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 520, [AUWR_UA_000_26_0_5_520_52200](#).

¹⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 360, [AUWR_UA_000_26_0_5_360_51632](#).

¹⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 287, [AUWR_UA_000_26_0_5_287_51647](#).

którzy doktoryzowali się pod kierunkiem Romana Pilata, a także – Eugeniusza Kucharskiego (1880–1952)¹⁷, ostatniego seminarzysty Pilata.

I Katedra Języka i Literatury Polskiej. Okres austriacki od 1817 r.

Mikołaj Michalewicz

Mikołaj Michalewicz herbu Prus urodził się 3 maja 1792 r. w Kopyczyńcach (ukr. Копичинці; ówczesny obwód czortkowski, Ukraina). Niższe i średnie wykształcenie zdobył w szkołach ojców bazylianów w Buczaczu, studia filozoficzne ukończył zaś na Uniwersytecie Lwowskim i następnie zajął się głównie językiem i literaturą ojczystą¹⁸. Zanim objął Katedrę Języka i Literatury Polskiej UL był guwernerem w domu Aleksandra Fredry (1793–1876), porządkował także bibliotekę Lubomirskich w Przeworsku. Podjął również studia w Instytucie Rolniczym w Wiedniu i równolegle pracował tam jako nauczyciel w szkole normalnej. Od roku 1826 był związany z biblioteką Ossolińskich we Lwowie (Knot 1975: 571), a w 1827 został mianowany jej pierwszym kustoszem. W latach 1827–1834 był redaktorem „Gazety Lwowskiej”, redagował także „Rozmaitości”, które były dodatkiem do wyżej wspomnianej gazety. W wyniku rozstrzygnięcia konkursu na stanowisko kierownika Katedry Języka i Literatury Polskiej UL, przeprowadzonego już w roku 1822, Michalewicz jako pierwszy objął tę katedrę. Miało to miejsce dopiero w roku 1826 i wówczas w ramach inauguracji nowej katedry, która odbyła się 3 stycznia powierzono mu wygłoszenie wykładu (Knot 1975: 571).

Wykłady. Jako profesor języka polskiego i literatury polskiej w drugim semestrze roku akademickiego 1826/27 dwa razy w tygodniu Michalewicz miał wykład z literatury polskiej, przygotowywany na podstawie dwutomowego podręcznika *Historia literatury polskiej* autorstwa Feliksa Bentkowskiego (Warszawa–Wilno 1814)¹⁹.

W kolejnym roku akademickim 1827/28, oprócz podręcznika Bentkowskiego, Michalewicz korzystał także na wykładach ze stylistyki i retoryki z prac Euzebiusza Słowackiego zebranych w tomach *Dzieła z pozostałych rękopisów ogłoszone* (t. 1–3, Wilno 1824 i 1823). W kolejnych latach pracy na UL aż do roku 1846 Michalewicz realizował ten sam program. Ustąpił z katedry w 1844 r. z powodu postępującej choroby. Zmarł przedwcześnie dwa lata później – 23 lutego 1846 r. we Lwowie.

¹⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1028, [AUWR_UA_000_26_0_5_1028_56810](#).

¹⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1266, k. 3 recto + verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_1266_56760&view=single&p=4](#).

¹⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1266, k. 2, [AUWR_UA_000_26_0_5_1266_56760&view=single&p=3](#).

Jan Szlachtowski

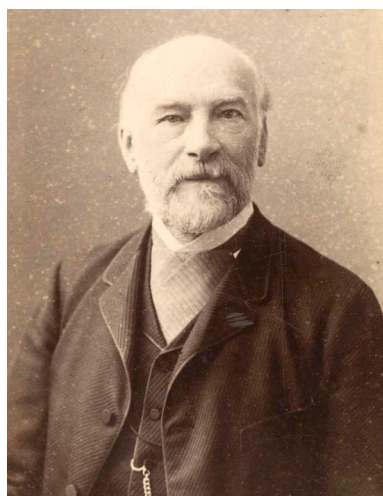
Jan Szlachtowski urodził się 30 października 1816 r. we Lwowie. Był absolwentem Wydziału Filozoficznego UL. Doktoryzował się u swojego poprzednika Mikołaja Michalewicza 4 maja 1839 r. W 1847 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym Katedry Języka i Literatury Polskiej UL, wcześniej był kustoszem Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie. Publikował na łamach czasopism: „Czasopismo Biblioteki Ossolińskich” oraz „Pamiętnik Literacki”. Wykładał na UL zaledwie 5 lat.

Wykłady. W roku akademickim 1849/50 Szlachtowski prowadził wykład z literatury polskiej w wymiarze trzech godzin tygodniowo, a w roku akademickim 1850/51, oprócz wykładu z literatury polskiej, także wykład z historii wymowy i poezji polskiej, również w wymiarze trzech godzin tygodniowo²⁰.

Praca naukowa. Publikacje naukowe Szlachtowskiego dotyczyły zagadnień związanych z funkcją sztuki, okresem panowania Stefana Batorego oraz komedii polskiej w XIX w. Współpracował z Georgiem Pertzem przy opracowywaniu wielotomowej serii tekstów źródłowych *Monumenta Germaniae Historica* oraz z Augustem Bielowskim nad *Monumenta Poloniae Historica* – sześciotomowym dziełem zawierającym odpisy najważniejszych źródeł z historii Polski. Wydał też podręcznik do czytania dla dzieci. W roku 1852 na mocy pisma austriackiego Ministerstwa Oświaty z 30 marca tegoż roku został usunięty ze stanowiska profesora w Katedrze Języka i Literatury Polskiej i zwolniony z UL z przyczyn politycznych (Finkel 1894: 332). Zmarł 13 listopada 1871 r. w Krakowie.

Antoni Małecki

Antoni Małecki urodził się 16 lipca 1821 r. w Objezierzu, majątku położonym w powiecie obornickim koło Poznania, który był własnością rodziny Węgorzewskich,

Il. 1. Antoni Małecki

a następnie Turnów. Jego ojciec Mateusz Małecki (ok. 1770–?) był oficjalistą i rządcą dóbr szlacheckich rodziny Turnów. Po jego przedwczesnej śmierci matka Rozalia Małecka (z d. Litwinowicz) (ok. 1793–?) zmuszona była samotnie wychowywać dwoje osieroconych dzieci – Antoniego i młodszego o rok Franciszka.

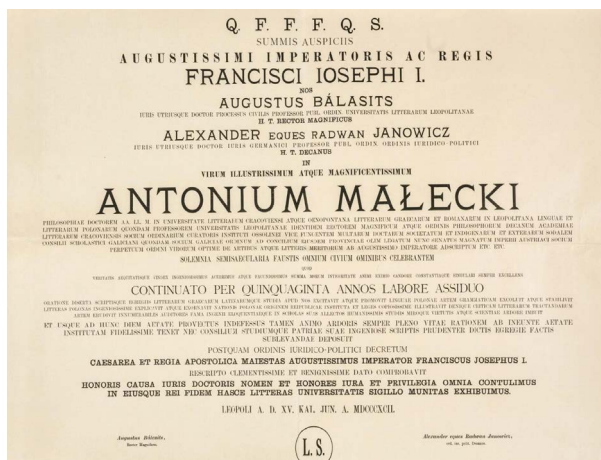
W roku 1833 Małecki rozpoczął naukę w Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu; w tym samym roku został też osierocony przez matkę. Po jej śmierci opiekę nad Małeckim przejął hrabia Józef Grabowski – właściciel majątku w Łukowie – były żołnierz napoleoński i opiekun (mecenas) ubogiej młodzieży uczącej

²⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2129, k. 10, [AUWR_UA_000_26_0_5_2129_62767&view=single&p=11](https://auwr.ua-000-26_0_5_2129_62767&view=single&p=11).

się na terenie Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Egzamin dojrzałości złożył w roku 1841, najlepszy wynik osiągając w dziedzinach humanistycznych, i na jego podstawie uzyskał prawo do zapisania się na wydział filozoficzny na dowolnym uniwersytecie (Gubrynowicz 1920: 8–9).

Dzięki mecenatowi i hojnemu wsparciu finansowemu Grabowskiego mógł Małeczki podjąć zagraniczne studia uniwersyteckie. 30 października 1841 r. rozpoczął naukę na Uniwersytecie w Berlinie, gdzie studiował filologię klasyczną oraz literaturę słowiańską. Podczas studiów zorganizował wraz z kolegami seminarium filologiczno-polskie, którego celem było kształcenie umiejętności translatorskich, zwłaszcza sztuki przekładu na język polski (Gubrynowicz 1920: 27).

Egzaminy końcowe złożył 5 grudnia 1844 r. i następnie 21 grudnia przystąpił do obrony dysertacji doktorskiej zatytułowanej *De Academia vetere*, którą zadedykował Grabowskiemu. W wyniku pomyślnie zdanych egzaminów końcowych i obrony rozprawy uzyskał stopień doktora filozofii²¹.

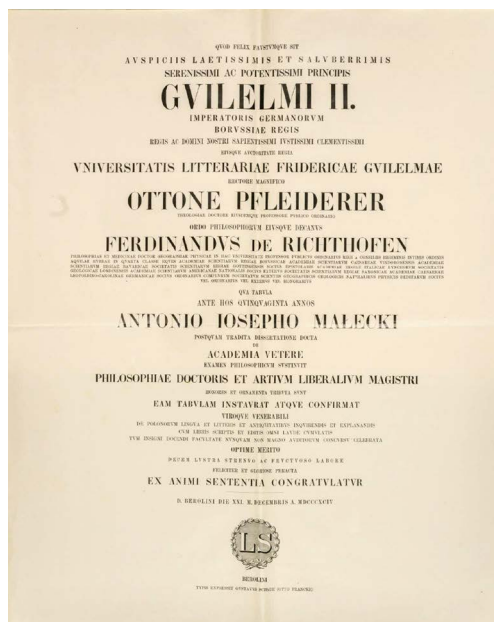
Il. 2. Odpis dyplomu honorowego Antoniego Małeckiego uzyskany na Wydziale Prawa Uniwersytetu Lwowskiego (1892)

Aby nabyć prawo do wykładania w gimnazjum, musiał jeszcze złożyć oddzielny egzamin nauczycielski, do którego przystąpił 15 lutego 1845 r., po czym podjął starania o zatrudnienie w poznańskim Gimnazjum św. Marii Magdaleny, gdzie jeszcze w tym samym roku rozpoczął tam pracę w charakterze wykładowcy, ucząc łaciny, greki, języka polskiego i historii (Gubrynowicz 1920: 37).

W roku 1850 przeniósł się wraz z rodziną do Krakowa, gdzie podjął pracę na Uniwersytecie Jagiellońskim (UJ) na stanowisku profesora nadzwyczajnego, prowadząc wykłady z filologii klasycznej i równolegle ucząc w podlegającym uniwersytetowi

²¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1178, k. 10–15 verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_1178_56775&view=single&p=10](https://auwr.ua.edu.pl/auwr/ua_000_26_0_5_1178_56775&view=single&p=10).

Gimnazjum św. Anny. Jeszcze w tym samym roku opublikował *Prelekcje o filologii klasycznej i jej encyklopedii miane w półroczu letnim r. 1850*. Jako wykładowca w krakowskiej akademii stworzył tam Seminarium Filologiczne wzorowane na podobnych działających w Pradze i Wiedniu (Skręt 1974: 432). 31 grudnia 1852 r. został usunięty z katedry za poglądy polityczne, a rok wcześniej zadenuncjowany jako niełojalny wobec ówczesnych władz Krakowa. W dekrete dymisyjnym nie podano jednak powodów usunięcia Małeckiego z UJ. Przez kolejny rok pracował w poznańskiej szkole realnej, a w roku 1854 przeniósł się do Innsbrucka i podjął pracę jako wykładowca literatury klasycznej na tamtejszym uniwersytecie. W tym czasie uprawiał również twórczość literacką, pisząc m.in. sztuki teatralne: *List żelazny i Wieniec grochowy*. Po usunięciu Szlachetowskiego, czyli od roku 1852, na Uniwersytecie Lwowskim był wakat w Katedrze Języka i Literatury Polskiej, nie powiodło się bowiem obsadzenie jej przez Augusta Bielowskiego. 22 sierpnia 1856²² r. Małecki otrzymał nominację na objęcie tej katedry (Gubrynowicz 1920: 96).

Il. 3. Odnowienie po pięćdziesięciu latach doktoratu Antoniego Małeckiego na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Fryderyka Wilhelma w Berlinie (Friedrich-Wilhelms-Universität) (1894)

Wykłady i kariera akademicka. Od samego początku pracy²³ we Lwowie Małecki dążył do wykładania literatury polskiej w języku ojczystym (Gubrynowicz 1920:

²² Informacja podana przez Gubrynowicza zawiera błąd. Właściwa data to 9 września 1856 r.

Por. DALO, z. 26, op. 5, spr. 1178, k. 1, [AUWR_UA_000_26_0_5_1178_56775&view=single&p=2](#).

²³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1178, k. 1 recto + verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_1178_56775&view=single&p=2](#).

169). Realizując ten zamiar, wykorzystał lukę w akcie nominacyjnym – zwłaszcza brak zapisu o języku wykładowym. Ambitną i odważną decyzję o prowadzeniu wykładów po polsku sam Małecki komentował następująco: „Wykładać po polsku było dla mnie ideałem, ale czy ideał możliwy? Zrobiłem naradę ze Strońskim [bibliotekarzem]. W nominacji nic o języku polskim nie było”²⁴.

W zakresie literatury polskiej wykłady Małeckiego obejmowały następujące zagadnienia – oprócz podstawowego kursu historii literatury polskiej dotyczyły: historii literatury polskiej w czasach jej upadku, tj. w latach 1650–1760; rozbioru niektórych arcydzieł poetyckich z ostatniej epoki literatury polskiej; historii literatury polskiej w dobie stanisławowskiej, tj. w drugiej połowie XVIII w.; historii literatury polskiej od początku obecnego stulecia aż do wystąpienia romantyków; rozbioru estetycznego niektórych arcydzieł dramatycznych literatury polskiej; historii najnowszej poezji polskiej od wystąpienia romantyków (1820) aż do czasów współczesnych Małeckiemu.

Oprócz wykładów Małecki prowadził również ćwiczenia praktyczne ze stylistyki. W 1862 r. otrzymał propozycję objęcia katedry literatury w Szkole Głównej w Warszawie. We wrześniu 1864 r. wyjechał do Włoch i po powrocie wiosną 1865 objął katedrę profesora zwyczajnego na UL. W roku akademickim 1866/67 powierzono mu funkcję dziekana Wydziału Filozoficznego, wcześniej został członkiem Rady Naukowej Uniwersytetu (nominacja 2 marca 1864) i zajmował się sprawami szkół średnich (Gubrynowicz 1920: 198). Prawdziwie przełomowy w dziejach akademickiej kariery Małeckiego okazał się rok akademicki 1871/72, kiedy został jako pierwszy świecki Polak wybrany na rektora UL i pełnił tę funkcję w roku 1872/73. Akademicką karierę zakończył w 1874 r.

Praca naukowa. Wykłady Małecki prowadził na podstawie rzetelnych badań literaturoznawczych²⁵. Za jego koronne dzieło uznaje się przełomową monografię poświęconą życiu i twórczości Juliusza Słowackiego *Juliusz Słowacki. Jego dzieła i życie w stosunku do współczesnej epoki* (t. 1–2, Lwów 1866–1867). W tym samym czasie pracował również nad opracowaniem i wydaniem nieznanych dzieł Słowackiego, które zostały opublikowane w edycji *Pism pośmiertnych* Juliusza Słowackiego (t. 1–3, Lwów 1866). W przygotowaniu tej edycji brali udział również seminarzyści Małeckiego, którym zostało powierzone przepisywanie autografów i wykonywanie korekt (Gubrynowicz 1920: 191–192). Było to możliwe dzięki współpracy uczonego z rodziną poety przechowującą w Ubieniu pod Lwowem manuskrypty autora *Króla Ducha*. Małecki uzyskał do nich dostęp dzięki rekomendacji Karola Szajnochy (1818–1868) (Grzęda 2009: 11; Sudolski

²⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1178, k. 10 recto + verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_1178_56775&view=single&p=10](#).

²⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1178, k. 2–3, [AUWR_UA_000_26_0_5_1178_56775&view=single&p=3](#).

1959: 443–44). Wśród przechowywanych w Ubieniu licznych rękopisów dzieł Słowackiego znajdował się również wybór korespondencji, która według Małeckiego układała się w swoisty pamiętnik życia i twórczości autora *Kordiana*. Podjęte przez Małeckiego studia nad epistolografią wieszczą stały się dlań m.in. źródłem inspiracji do napisania pierwszej monografii życia i twórczości Słowackiego. Maciej Adamski w rozprawie poświęconej Małeckiemu słusznie zauważył, że nowatorstwo Małeckiego

polegało także na wykorzystaniu korespondencji Słowackiego w pracy badawczej. Listy Słowackiego zostały wydane później niż monografia Małeckiego, co podkreśla jeszcze wartość nowatorskiej metody badawczej i jej walory poznawcze wynikające z jakości materiału źródłowego, zastosowanej przez Małeckiego. (Adamski 2010: 43)

Należy w związku z tym podkreślić, że Małecki był pierwszym wykładowcą, który historii literatury polskiej nadał kształt naukowy. Wyróżniała go wielokompetencyjność: był także autorem utworów dramatycznych, filologiem, historykiem, lingwistą²⁶.

Funkcje społeczne. Małecki był również aktywny w innych obszarach życia, często wykraczających poza kręgi i sfery wpływów uniwersytetu. Oprócz tego, że był członkiem towarzystw naukowych, z wielkim zaangażowaniem pełnił także różne funkcje w lokalnych organizacjach społecznych o charakterze użyteczności publicznej; w pewnym zakresie był także aktywny politycznie. W roku 1871 został członkiem Rady Miejskiej Lwowa i zajmował to stanowisko przez ponad pół wieku, angażując się w organizację szkolnictwa jako zastępca przewodniczącego Rady Szkolnej Okręgowej. W roku 1872 przypadło mu w udziale członkostwo Akademii Umiejętności (AU) w Krakowie (Wydział Filologiczny) (Gubrynowicz 1920: 305). Za zasługi dla miasta i społeczeństwa 27 maja 1891 r. otrzymał honorowe obywatelstwo miasta Lwowa. Jeszcze za życia uczonego jego imieniem nazwano jedną z lwowskich ulic. Jego imienia było też stypendium ufundowane w 1892 r. przez Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Lwowie. W 1901 r. został wybity medal upamiętniający Antoniego Małeckiego, wydany przez UL, a zaprojektowany przez Stanisława Lewandowskiego (1859–1940). Otrzymał także doktorat honorowy na Wydziale Prawa UL²⁷ oraz 18 maja 1892 r. na specjalnej uroczystości zorganizowanej na UL został uczczony laudacją z okazji 50-lecia pracy zawodowej²⁸ (Gubrynowicz 1920: 305). Definitywnie zakończył pracę na UL w roku 1905. Zmarł 7 października 1913 r. we Lwowie²⁹. Został pochowany na cmentarzu Łyczakowskim.

²⁶ O dokonaniach językoznawczych Małeckiego piszą Anna Dąbrowska i Anna Burzyńska-Kamieniecka w niniejszym tomie.

²⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1178, k. 33, [AUWR_UA_000_26_0_5_1178_56775&view=single&p=35](#).

²⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1178, k. 35–36, [AUWR_UA_000_26_0_5_1178_56775&view=single&p=37](#).

²⁹ Zob. wspomnienia pośmiertne o A. Małeckim zamieszczone w „Gazecie Lwowskiej” (1913, 230).

Il. 4. Grobowiec Antoniego Małeckiego. Cmentarz Łyczakowski (pole 67, grób nr 17)

Roman Pilat

Roman Pilat urodził się 13 lipca 1846 r. we Lwowie. Jego ojciec Stanisław Pilat (1802–1866) był znanym i wpływowym animatorem lwowskiego życia społeczno-kulturalnego o profilu naukowo-artystycznym, studiował nauki humanistyczne na UL i doktoryzował się na UJ (Bajer 2015). Dziedziczący pasję po ojcu Roman Pilat interesował się historią, badał lwowskie archiwa, współpracował z Augustem Bielowskim, przyjaźnił się

Il. 5. Roman Pilat
(przed 1906)

z Wincentym Polem, był także poetą. W wieku szkolnym uczęszczał do III gimnazjum we Lwowie (Domińska Gimnazjum Klasyczne), które ukończył w roku 1864. Początkowo dalszą naukę podjął na wydziale prawa UL, gdzie studiował w latach 1864–1866, a następnie przeniósł się na Wydział Filozoficzny UL. W latach 1866–1868 studiował tam literaturę i historię pod opieką Antoniego Małeckiego oraz Henryka Zeissberga (niem. Heinrich Ritter von Zeissberg) (1839–1899)³⁰ (Hutnikiewicz 1981: 231). Podczas studiów brał aktywny udział w akademickim życiu studenckim. W 1865 r. wstąpił do Towarzystwa Bratniej Pomocy, a w roku 1866 objął funkcję przewodniczącego Czytelni Akademickiej (Wróblewski 1896: 7). Pilat, angażując się w rozwój Czytelni, organizował w ramach

³⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 2022, [AUWR_UA_000_26_0_5_2022_62800](#).

jej działalności otwarte dla publiczności odczyty literackie. W 1869 r. uzyskał stopień doktora pod kierunkiem Antoniego Małeckiego. Po dwóch latach 20 lipca 1871 r. habilitował się jako docent prywatny języka i literatury polskiej. Przebieg habilitacji Pilata, której podstawą była rozprawa *O literaturze politycznej sejmu czteroletniego (1788–1792)*, był protokołowany w języku niemieckim³¹, ale ze względu na fakt, iż na żądanie Małeckiego zarówno kolokwium, jak i wykład próbny odbyły się w języku polskim, habilitacja Pilata była precedensem, który odegrał istotną rolę w legitymizacji języka polskiego jako wykładowego w czasach tzw. autonomii Uniwersytetu Lwowskiego (Gubrynowicz 1920: 202). Od roku 1868 język polski był już oficjalnym językiem nauczania w galicyjskich szkołach średnich. Małecki jako postulador przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego Pilata w języku polskim uzasadniał swój wniosek stwierdzeniem, że Pilat miał prowadzić wykłady akademickie z literatury polskiej po polsku. Postulat Małeckiego trafił wprawdzie na opór grupy profesorów niemieckojęzycznych, ale ostatecznie po odwołaniu się do wiedeńskiego ministra oświaty wniosek Małeckiego uzyskał oficjalną zgodę na mocy rozporządzenia z 4 lipca 1871 r. na przeprowadzenie kolokwium habilitacyjnego i wygłoszenie wykładu habilitacyjnego przez Pilata w języku polskim (Wróblewski 1896: 8). Po uzyskaniu habilitacji Pilat jako docent prywatny otrzymał stanowisko docenta języka i literatury polskiej w Katedrze Języka i Literatury Polskiej UL. Po trzech latach docentury w roku 1874 objął ją początkowo jako zastępca profesora³². W 1876 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a 21 października 1879 profesorem zwyczajnym języka i literatury polskiej w C.K. Uniwersytecie im. Cesarza Franciszka I. Był pierwszym w Polsce wykładowcą akademickim, który już w latach 1874–1875 wprowadził do programu studiów uniwersyteckich zajęcia o charakterze seminaryjnym. Był też profesorem UL, który miał za sobą studia i wszystkie stopnie uzyskane na tej samej uczelni (Ulewicz 1963: 48). Miarę docenienia osiągnięć naukowych Romana Pilata było przyjęcie go w poczet członków korespondentów krakowskiej Akademii Umiejętności. W czasie kariery uniwersyteckiej trzykrotnie zajmował stanowisko dziekana Wydziału Filozoficznego UL (1882/83, 1890/91 i 1895/96)³³, zaś w roku akademickim 1890/91 był rektorem UL, a następnie w 1891/92 jego prorektorem.

Od roku 1893 Pilat był również zastępcą dyrektora C.K. Komisji Egzaminacyjnej dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół Gimnazjalnych i Realnych. W 1905 r. ze względu na stan zdrowia (był na wpół sparaliżowany po wypadku) przeszedł w stan spoczynku, ale jeszcze przez pewien czas wykładał jako profesor honorowy UL. Za zasługi na polu nauki został odznaczony Orderem Żelaznej Korony III klasy (Hutnikiewicz 1981: 232).

³¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1512, k. 1, [AUWR_UA_000_26_0_5_1512_56735&view=single&p=2](#).

³² DALO, z. 26, op. 5, spr. 1512, k. 11, [AUWR_UA_000_26_0_5_1512_56735&view=single&p=12](#).

³³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1512, k. 42, [AUWR_UA_000_26_0_5_1512_56735&view=single&p=43](#).

Aktywność naukowa i społeczna Pilata wykraczała poza ramy obowiązków uniwersyteckich. W roku 1886 znalazł się w gronie współzałożycieli Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, które współtworzył m.in. z Wilhelmem Bruchnalskim, Józefem Tretiakiem i Władysławem Bełzą, a następnie przez 15 lat był jego prezesem (Finkel 1894: 244).

Wykłady. Jako docent w Katedrze Języka i Literatury Polskiej Pilat prowadził wykłady od roku akademickiego 1871/72. Z czasem został również kierownikiem seminarium z historii literatury polskiej (Wróblewski 1896: 14).

Liczba uczestników seminariów prowadzonych przez Pilata w latach 1894–1898 wahała się między 16 a 21 uczestnikami. Spotkania seminaryjne odbywały się raz w tygodniu w trybie dwugodzinnym. Oceniano i omawiano na nich wybitne dzieła literatury polskiej, dyskutowano także kwestie metodyczne i inne zagadnienia historyczno-literackie (Kronika UL: 1899).

Praca naukowa. Zainteresowania naukowe Pilata były szerokie; oprócz tekstologii, np. rozprawa *Pieśń „Bogarodzica”. I. Restytucja tekstu pieśni* (Kraków 1879), opracował kanon wydawniczy dzieł literatury staropolskiej w rozprawie *Jak należy wydawać dzieła pisarzy polskich XVI i XVII w.* (Kraków 1886). Jego najważniejsze rozprawy to: *O literaturze politycznej sejmu czteroletniego (1788–1792)* (Kraków 1872) oraz *Początek publicystyki literackiej w Polsce, cz. 1: Czasopisma „uczone”* (Lwów 1882) (Hutnikiewicz 1981: 232–233).

Zmarł 6 kwietnia 1906 r. we Lwowie. Został pochowany na cmentarzu Łyczakowskim³⁴.

Wilhelm Bruchnalski

Wilhelm Bruchnalski urodził się 21 maja 1859 r. we Lwowie. Jego ojciec Antoni Bruchnalski był lwowskim rzemieślnikiem, matką przyszłego uczonego była Anna Bruchnalska (z d. Birtus). W 1878 r. Bruchnalski ukończył C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie. Był związany ze Lwowem przez całe swoje życie. W latach 1878–1882 studiował prawo na Uniwersytecie Lwowskim, następnie przeniósł się na Wydział Filozoficzny, gdzie w latach 1882–1885 studiował literaturę. Bruchnalski stopień doktora uzyskał w roku 1885, studiując uprzednio u znakomitych znawców literatury polskiej, na podstawie rozprawy „Ślady wpływu literatury obcej na polską w XV i na początku XVI wieku”. Po studiach podjął pracę nauczyciela języka polskiego w lwowskim Gimnazjum im. Franciszka Józefa, w latach 1887–1906 pracował jako skryptor w Bibliotece Zakładu

³⁴ W księdze cmentarnej zapisano, że Roman Pilat został pochowany w grobowcu rodzinnym Ksawerego Liskego (pole 71c, nr grobu 3). Nie ma jednak tablicy informującej o pochówku Pilata. Na pewno nie został pochowany w grobowcu Pilatów.

Narodowego im. Ossolińskich (Kleiner 1975: 6). Jego żoną była Maria Bruchnalska (1869–1944), badaczka historii kobiet w Polsce³⁵.

Bruchnalski habilitował się w roku 1900 i po uzyskaniu habilitacji otrzymał stanowisko docenta na UL. Od roku 1904 wykładał jako profesor nadzwyczajny, a od roku 1907 jako profesor zwyczajny. Kierował wówczas m.in. seminarium filologii polskiej. W latach 1907–1931 był kierownikiem II Katedry Historii Literatury Polskiej UL, a pomiędzy 1912 a 1917 pełnił funkcję dziekana Wydziału Filozoficznego. Prowadził również wykłady z historii literatury na kursach uniwersyteckich dla kobiet oraz na kursach otwartych.

Wykłady. W roku akademickim 1904/05 jako docent z tytułem profesora nadzwyczajnego Bruchnalski prowadził wykład z „Historii literatury i krytyki literackiej” (1 godzina w tygodniu); w kolejnych latach wykłady z „Historii literatury polskiej w epoce odrodzenia”, seminarium z historii literatury polskiej, „Wstęp metodyczny do studium historii literatury polskiej”, „Historię kultury duchowej w Galicji”, wykład z „Poezji wieków średnich ze szczególnym uwzględnieniem literatury polskiej” (Bruchnalski 1975: 601).

Praca naukowa. Bruchnalski był badaczem o bardzo szerokim spektrum zainteresowań; początkowo dał się poznać jako znawca literatury staropolskiej. Pierwsza praca z tego obszaru *O źródłach niektórych utworów poetycznych polskich XV i XVI wieku* ukazała się na łamach „Przeglądu Powszechnego” w roku 1884. Polskim poetom renesansowym poświęcił szereg rozpraw: *O rymie w poezji polskiej do Jana Kochanowskiego* (1885), *O budowie zwrotek w poezji polskiej Jana Kochanowskiego* (1886), *Studia nad pismami Mikołaja Reja. I. „Żywot Józefa” w stosunku do literatury obcej* (1885) oraz obszerne studium monograficzne *Rozwój twórczości pisarskiej Mikołaja Reja* (1907) (Kleiner 1975: 9). Zajmował się i również polską religijną pieśnią średniowieczną: *Znaczenie pieśni „Bogarodzica” w hymnologii polskiej* (1905). Oprócz twórczości pisarzy dawnych wiele prac poświęcił również Mickiewiczowi. Już w roku 1889 opublikował zespół szkiców na temat twórczości autora *Dziadów*; tu przede wszystkim: *Reminiscencje w „Panu Tadeuszu” z Homera, Wergiliusza i Tassa* (1889), *Źródła historyczne „Konrada Wallenroda”* (1889), *„Grażyna”. Według autografu znajdującego się w posiadaniu Konstantego hr. Przezdzieckiego* (1889), następnie także *Mickiewicz a Moore* (1891) oraz *Mickiewicz w literaturze galicyjskiej 1829–1855* (1906). Przed rokiem 1914 osobny krąg zainteresowań Bruchnalskiego stanowiło także piśmiennictwo galicyjskie³⁶.

Członkostwo w towarzystwach naukowych i praca społeczna. Od roku 1905 był Bruchnalski członkiem korespondentem AU, a w 1923 został jej członkiem czynnym.

³⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 164, k. 7, AUWR_UA_000_26_0_5_164_51674&view=single&p=10.

³⁶ Pełna bibliografia prac Bruchnalskiego została opracowana przez Jerzego Starnawskiego. Zob. Bruchnalski 1975: 566–594.

Należąc do Lwowskiego Towarzystwa Naukowego od chwili jego założenia, przewodniczył Wydziałowi Filologicznemu. Był również członkiem Towarzystwa Ludoznawczego, gdzie od roku 1908 pełnił funkcję wiceprezesa, a od 1917 prezesa. Przewodniczył także od roku 1909 Towarzystwu Teatrów i Chórów Włościańskich oraz był w Zarządzie Macierzy Polskiej. Trzeba także podkreślić, że Bruchnalski należał do elitarnego grona współzałożycieli lwowskiego Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza (TLiAM), którego był dwukrotnie prezesem (w latach 1900–1905 oraz 1918–1934), a w latach 1908–1917 pełnił funkcję wiceprezesa. W roku 1888 został członkiem redakcji „Pamiętnika TLiAM” i pozostawał nim do 1902 r. Po przekształceniu pisma w „Pamiętnik Literacki” dwukrotnie kierował nim jako redaktor naczelny w latach 1902–1905 oraz 1934–1938 (Chrostek 2016: 88).

Bronisław Gubrynowicz

Bronisław Gubrynowicz urodził się 2 października 1870 r. we Lwowie. Jego ojciec Władysław Gubrynowicz (1836–1914) był lwowskim księgarzem i wydawcą, matka Ludwika Gubrynowicz (z d. Dietz) urodziła jeszcze jednego syna, Kazimierza, który został lwowskim księgarzem i wydawcą. W 1888 r. Bronisław ukończył C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie. W latach 1888–1892 studiował filologię i historię na Wydziale Filozoficznym UL pod kierunkiem Romana Pilata i Ksawerego Liskego (1838–1891)³⁷. W latach 1892–1893 odbył studia uzupełniające w Berlinie. W roku 1892 uzyskał stopień doktora na podstawie rozprawy *Kazimierz Brodziński, 1830–1835. Przyczynek do biografii i charakterystyki* przygotowanej pod kierunkiem Romana Pilata (Chrostek 2016: 67–68). Habilitował się 6 lat później w 1904 r., przedstawiając pracę *Romans w Polsce za czasów Stanisława Augusta*³⁸. W latach 1892–1905 pełnił obowiązki skryptora literackiego w Ossolineum, a od 1905 r. był również kustoszem w muzeum Lubomirskich (należącym do Zakładu Narodowego im. Ossolińskich). W roku 1919 zakończył współpracę z Ossolineum. Równocześnie w latach 1905–1920 wykładał na UL jako docent prywatny³⁹. 20 stycznia 1816 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym UL⁴⁰.

Praca naukowa do 1914. Główny obszar zainteresowań badawczych Gubrynowicza stanowiła polska literatura romantyczna, zwłaszcza twórczość Słowackiego i Mickiewicza; interesował go również okres wcześniejszy. Do najwcześniejszych prac Gubrynowicza poświęconych Słowackiemu należą: *Piast Dantyszek. Karta z twórczości poetyckiej J. Słowackiego* (1893) oraz obszerna recenzja książki Ferdynanda Hoesicka *Życie Słowackiego* zatytułowana *Juliusz Słowacki w świetle najnowszej krytyki* (1898).

³⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1111, [AUWR_UA_000_26_0_5_1111_56790](#).

³⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 520, k. 2, [AUWR_UA_000_26_0_5_520_52200&view=single&p=3](#).

³⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 520, k. 15, [AUWR_UA_000_26_0_5_520_52200&view=single&p=17](#).

⁴⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 520, k. 16, [AUWR_UA_000_26_0_5_520_52200&view=single&p=18](#).

W roku 1909 aktywnie uczestniczył w obchodach 100-lecia urodzin poety. Na zorganizowanym z tej okazji zjeździe historyków literatury wygłosił referat *Stan dotychczasowych badań nad Słowackim* (publikowany w 1910 r.). Wraz z Wiktorem Hahnem przygotował również jubileuszowe wydanie *Dzieł Słowackiego* w dziesięciu tomach. Gubrynowicz opracował t. 1: *Wiersze drobne*, t. 2–3: *Powieści poetyckie*, t. 4: *Król-Duch*, t. 10: *Proza*. Pozostałe pięć tomów (5–9: *Dramaty*) przygotował do druku Hahn.

Członkostwo w towarzystwach naukowych. Gubrynowicz był współzałożycielem i członkiem zarządu TLiAM (1890–1914, z przerwami). Według stanu z 1912 r. był też członkiem Towarzystwa Historycznego.

Wiktor Hahn

Wiktor Hahn urodził się 9 września 1871 r. w Wiedniu. Był synem Feliksa Hahna, lwowskiego nauczyciela gimnazjalnego, i Kazimiery Hahn (z d. Lorenz). W 1889 r. ukończył C.K. Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie⁴¹. W latach 1889–1893 studiował na Wydziale Filozoficznym UL filologię polską pod kierunkiem Romana Pilata i filologię klasyczną, w 1894 r. zdał egzamin nauczycielski z języka polskiego i filologii klasycznej, w 1894 doktoryzował się na Wydziale Filozoficznym UL na podstawie rozprawy „Żywoty” *Plutarcha wobec Arystotelesa „Athenaion politeia”*. Od roku 1893 do 1894 uczył w macierzystym V Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie (jako suplent). Był tam nauczycielem języków starożytnych i języka polskiego. W latach 1896–1899 podjął pracę jako nauczyciel gimnazjalny w Kołomyi. Od 1899 r. był profesorem języków starożytnych w Gimnazjum im. Stanisława Staszica we Lwowie (do 1924). W roku 1901 rozpoczął zagraniczną podróż naukową w celu zrealizowania studiów uzupełniających. Semestr zimowy spędził w Berlinie, a letni w Wiedniu (słuchał tam wykładów z literatury słowiańskiej, niemieckiej i klasycznej). Następnie prowadził badania w bibliotekach Wielkiego Księstwa Poznańskiego i w Krakowie. Już w roku 1902 został powołany na członka korespondenta Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Habilitował się w 1907 r. w zakresie literatury polskiej na podstawie rozprawy *Juliusza Słowackiego „Samuel Zborowski”* (Lwów 1905), *Literatura dramatyczna w Polsce XVI w.*⁴². Kolokwium habilitacyjne odbyło się 23 stycznia. Brali w nim udział m.in. Ludwik Finkel, Wilhelm Bruchnalski, Edward Porębowicz (1862–1937)⁴³, jako docent Bronisław Gubrynowicz⁴⁴. Po uzyskaniu habilitacji Hahn został docentem w I Katedrze Historii Literatury Polskiej UL. W roku akademickim 1915/16 był równolegle nauczycielem w III gimnazjum we Lwowie

⁴¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 360, k. 6 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_360_51632&view=single&p=9](#).

⁴² DALO, z. 26, op. 5, spr. 360, k. 4, [AUWR_UA_000_26_0_5_360_51632&view=single&p=7](#).

⁴³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1544, [AUWR_UA_000_26_0_5_1544_56729](#).

⁴⁴ Protokół habilitacyjny i dyskusja nad wykładem próbnym.

DALO, z. 26, op. 5, spr. 360, k. 8–12 verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_360_51632&view=single&p=11](#).

i prowadząc wykłady uniwersyteckie na UL, uzyskał prawo do zniżki godzin w gimnazjum. W roku 1917 został mianowany profesorem nadzwyczajnym UL, a w 1918 habilitował się dodatkowo w zakresie bibliografii i bibliotekoznawstwa.

Praca naukowa do roku 1914. Już w okresie młodzieńczym Hahn wykazywał dużą aktywność naukowo-badawczą. Bibliografia jego prac z tego okresu wskazuje na obszary zainteresowań, które w kolejnych latach były przez niego kontynuowane i poszerzane. Generalnie na jego dorobek naukowy składają się prace z zakresu historii literatury polskiej i klasycznej, bibliograficzne i edytorskie. W przypadku literatury polskiej spektrum jego zainteresowań obejmowało zjawiska literackie wszystkich epok, choć najwięcej uwagi poświęcił romantyzmowi i twórczości Juliusza Słowackiego. Prace poświęcone temu ostatniemu i edycje jego dzieł zajmują naczelne miejsce w naukowej bibliografii Hahna⁴⁵. Już w 1894 r. ogłosił obszerne studia nad genezą *Mindowego*, *Marii Stuart* i *Lilli Wenedy* (Libera 1960: 599–600).

Przed I wojną światową drugim ważnym obszarem zainteresowań badawczych Hahna była filologia klasyczna. W tym okresie był też sprawnym organizatorem życia naukowego we Lwowie i w roku 1910 stał się inicjatorem Zjazdu Historyczno-Literackiego im. Juliusza Słowackiego z okazji setnej rocznicy urodzin poety, a następnie redaktorem poświęconej mu książki pamiątkowej. W latach 1912–1921 redagował „Pamiętnik Literacki” i współpracował z szeregiem wydawnictw naukowych. Przez długi czas pełnił funkcję wiceprezesa TLiAM (Libera 1960: 602). Oprócz tego był członkiem wielu prestiżowych towarzystw naukowych, m.in.: Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Towarzystwa Naukowego w Warszawie, Komisji do Badań w Zakresie Historii Literatury i Oświaty w Polsce Akademii Umiejętności oraz Komisji Filologicznej Akademii Umiejętności, Polskiego Towarzystwa Emigracyjnego w Krakowie, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Lublinie.

Konstanty Wojciechowski

Konstanty Wojciechowski urodził się 11 marca 1872 r. w Sokolnikach. Egzamin dojrzałości złożył we Lwowie w 1900 r., studia uniwersyteckie na Wydziale Filozoficznym UL odbył w latach 1890–1894. Na ostatnim roku studiów był przewodniczącym Czytelni Akademickiej. W latach 1895–1898 był zastępcą nauczyciela w V Gimnazjum we Lwowie. Doktoryzował się u Romana Pilata w 1895 r. na podstawie rozprawy *Kajetan Koźmian. Życie i dzieła*, natomiast egzamin nauczycielski zdał w 1897 r. Habilitował się w roku 1904 na Wydziale Filozoficznym UL na podstawie rozprawy *Werter w Polsce*,

⁴⁵ Szczegółowy wykaz prac Hahna.

DALO, z. 26, op. 5, spr. 360, k. 22 recto + verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_360_51632&view=single&p=25](https://auwr.ua.edu.pl/auwr/ua/000_26_0_5_360_51632&view=single&p=25).

po czym odbył podróż naukową do Wiednia, Berlina i Paryża⁴⁶. Równolegle z początkiem kariery akademickiej w roku 1895 Wojciechowski rozpoczął pracę pedagogiczną w galicyjskich gimnazjach, obejmując posadę zastępcy nauczyciela w V Gimnazjum we Lwowie. Po złożeniu egzaminu nauczycielskiego, co nastąpiło w roku 1907, uczył w gimnazjum w Stryju (1898–1900), następnie w III Gimnazjum im. Stefana Batorego we Lwowie (od 1900 r.), kolejno w VI Gimnazjum we Lwowie (od 1903 r.)⁴⁷. W roku 1907 awansował na dyrektora III Gimnazjum we Lwowie. Począwszy od roku 1910, zajmował stanowisko dyrektora w VI Gimnazjum we Lwowie (Chrostek 2016: 80). Od roku 1904 reskryptem ministra wyznań i oświaty z 10 października jako docent prywatny historii literatury polskiej uzyskał prawo wykładania na UL⁴⁸. Tytuł profesora nadzwyczajnego UL uzyskał natomiast dopiero w roku 1916⁴⁹. Wojciechowski nigdy nie otrzymał własnej katedry. Do końca życia prowadził we Lwowie wykłady zlecone, był zatrudniony na etacie trzeciego docenta historii literatury – obok Wiktora Hahna i Bronisława Gubrynowicza (Chrostek 2016: 79).

Praca naukowa. Wojciechowski był autorem licznych i popularnych podręczników szkolnych. Współpracował z lwowskim stowarzyszeniem oświatowo-wydawniczym Macierz Polska. Badał i komentował twórczość polskich romantyków, zajmował się także literaturą staropolską oraz pozytywistyczną. Do jego ważniejszych prac należą: *Zwięzły podręcznik historii literatury polskiej* (1899), *Kajetan Koźmian. Życie i dzieła* (1897), *Werter w Polsce* (1904), *O Zygmuncie Krasińskim* (1911), *W setną rocznicę urodzin – Juliusz Słowacki. Żywot i wybór pism* (1909), *Piotr Skarga* (1912), *Bolesław Prus* (1913), *Ignacy Krasicki. Życie i dzieła* (1914). Jako badacza charakteryzowało go szerokie spektrum zainteresowań, ze szczególnym uwzględnieniem dziejów powieści polskiej (*Historia powieści w Polsce*, 1925).

Członkostwo w towarzystwach naukowych. W roku 1907 uzyskał członkostwo AU; oprócz tego był także członkiem TLiAM, Towarzystwa Naukowego Lwowskiego i Warszawskiego, Naukowej Komisji Egzaminacyjnej.

Eugeniusz Kucharski

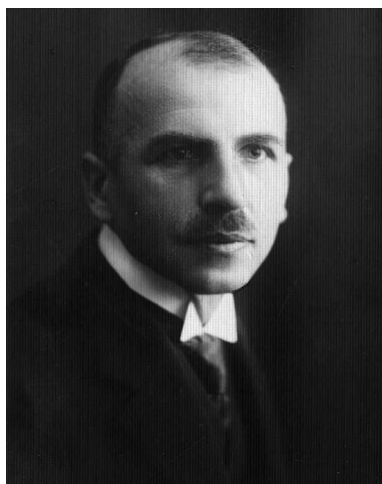
Eugeniusz Kucharski urodził się 12 grudnia 1880 r. w Drohobyczu. Pochodził z biednej wielodzietnej rodziny robotniczej. W 1901 r. ukończył C.K. Gimnazjum Arcyksiężniczki Elżbiety w Samborze, po czym odbył roczną służbę wojskową i w roku 1902 rozpoczął studia w zakresie filologii polskiej na UL, które ukończył w 1906 r. Był

⁴⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 287, k. 14 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_287_51647&view=single&p=17](#).

⁴⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 287, k. 14 recto + verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_287_51647&view=single&p=17](#).

⁴⁸ DALO, z. 26, op. 5, spr. 287, k. 3, [AUWR_UA_000_26_0_5_287_51647&view=single&p=6](#).

⁴⁹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 287, k. 13, [AUWR_UA_000_26_0_5_287_51647&view=single&p=16](#).

Il. 6. Eugeniusz Kucharski

uczniem Pilata (jednym z jego ostatnich seminarzystów), Kallenbacha, Bruchnalskiego i Porębowicza. 22 maja 1908 r. zdał egzamin nauczycielski uprawniający do wykładania języka polskiego i francuskiego w galicyjskich gimnazjach⁵⁰. W latach 1907–1908 odbył studia uzupełniające w Paryżu. W czasie miesięcy wakacyjnych odwiedził Wenecję i Florencję. Podczas studiów zagranicznych prowadził badania w tamtejszych bibliotekach i archiwach. W latach 1908–1914 był nauczycielem języka polskiego i francuskiego w szkołach średnich w Tarnopolu, Stanisławowie i Lwowie. Jeszcze jako student pracował na stanowisku zastępcy nauczyciela w Tarnopolu

i w VII Gimnazjum we Lwowie, następnie w roku 1908 jako pełnoprawny nauczyciel w Stanisławowie, a od 1911 jako nauczyciel języka polskiego w II Szkole Realnej we Lwowie (Chrostek 2016: 135). Był także znanym lwowskim animatorem kultury. W 1909 r. obronił na UL doktorat na temat *Romantyzmu w komediach Fredry*. Habilitował się w roku 1921⁵¹.

Praca naukowa. Jako badacz zadebiutował jeszcze w okresie studiów, ogłaszając w 1906 r. na łamach „Pamiętnika Literackiego” rozprawę *Fredro jako romantyk. Przyczynę do dziejów polskiego romantyzmu* i artykuł *Reminiscencja z Byrona w „Reducie Ordony”*. W centrum jego zainteresowań badawczych znalazł się Aleksander Fredro, którego twórczości do roku 1914 poświęcił szereg prac, m.in. *Geneza „Zemsty”* (1909) oraz edycję *Ślubów panińskich* w serii Arcydziała Polskich i Obcych Pisarzy (1910).

II Katedra Języka i Literatury Polskiej od 1903 r.

Piotr Chmielowski

Piotr Chmielowski urodził się 9 lutego 1848 r. w Zawadyńcach (ukr. Завадинці, obwód chmielnicki, Ukraina). Był synem Ignacego i Marianny (z d. Węglowska) Chmielowskich. W 1866 r. ukończył gimnazjum realne w Warszawie. Studiował filologię i filozofię w Szkole Głównej w Warszawie. Studia warszawskie ukończył w roku 1870, a następnie kontynuował je na Uniwersytecie w Lipsku (pedagogika, filozofia, geografia), gdzie w roku 1874 uzyskał stopień doktora na podstawie dysertacji *Die organischen Bedingungen der Entstehung des Willens*).

⁵⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1028, k. 2 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_1028_56810&view=single&p=3](#).

⁵¹ DALO, z. 26, op. 5, spr. 1028, k. 13–17, [AUWR_UA_000_26_0_5_1028_56810&view=single&p=13](#).

W latach 1874–1898 pracował jako profesor języka polskiego w Gimnazjum Męskim im. Jana Pankiewicza w Warszawie. Współpracował z wieloma czasopismami i wydawnictwami. W latach 1882–1897 redagował „Ateneum”. Wielokrotnie wypowiadał się na tematy narodowe. Był więziony przez władze carskie w warszawskiej cytadeli. W 1882 r. nie przyjął Katedry Literatury Polskiej na Uniwersytecie Warszawskim, nie chcąc zgodzić się na obowiązek wykładania w języku rosyjskim. Ze względu na chorobę płuc od 1898 r. mieszkał w Zakopanem. W 1903 r. został profesorem nadzwyczajnym UL. Szczególną uwagę poświęcił polskiej literaturze romantycznej i pozytywistycznej. Zajmował się również pedagogiką, historią wychowania, historią filozofii oraz krytyką literacką. W roku 1903 jako profesor nadzwyczajny objął nowo utworzoną II Katedrę Języka i Literatury Polskiej, lecz na bardzo krótko z powodu nagłej śmierci, która nastąpiła 22 kwietnia 1904 r. we Lwowie (Chrostek 2016: 35).

Praca naukowa. Do ważniejszych prac Chmielowskiego zapewniających mu stałe miejsce w dziejach polskiego literaturoznawstwa należą: *Kobiety Mickiewicza, Słowackiego i Krasińskiego* (1873), *Autorki polskie wieku XIX* (1885), *Postaci kobiece w komediach Fredry* (1892), *Współcześni poeci polscy* (1895), *Adam Mickiewicz. Zarys biograficzno-literacki* (1886), *Józef Ignacy Kraszewski. Zarys biograficzno-literacki* (1888), *Jan Kasprówicz* (1904), „*Popioły*”, *powieść Stefana Żeromskiego* (1904). Chmielowski był również członkiem korespondentem AU od 1893 r. (od 1902 r. członkiem czynnym).

Zmarł 22 kwietnia 1904 r. we Lwowie. Został pochowany na cmentarzu Łyczakowskim.

Józef Kallenbach

Józef Kallenbach urodził się 26 listopada 1861 r. w Kamieńcu Podolskim. W 1880 r. ukończył IV Gimnazjum we Lwowie. Studiował w Warszawie, Paryżu i Krakowie, gdzie w 1884 r. uzyskał stopień doktora na podstawie dysertacji „*Odprawa posłów greckich*” Jana Kochanowskiego, jej wzory i geneza, następnie rozpoczął studia uzupełniające w Lipsku i kontynuował je w Monachium oraz Paryżu. Po powrocie do Krakowa przez krótki czas pracował w Bibliotece AU i równocześnie habilitował się na UJ na podstawie rozprawy *Czwarta część „Dziadów” Adama Mickiewicza. Studium porównawcze*. Po uzyskaniu habilitacji wykładał krótko jako docent na UJ, po czym „w 1889 r. objął katedrę zwyczajną języków i literatur słowiańskich w nowo powstałym uniwersytecie we Fryburgu” (Chrostek 2016: 60). W roku 1901 wrócił do Warszawy, gdzie otrzymał posadę dyrektora Biblioteki Ordynacji Krasińskich, którą zajmował przez trzy lata – do 1904 r. Dnia 9 sierpnia 1904 r. otrzymał nominację na stanowisko profesora zwyczajnego języka polskiego i literatury polskiej na UL w Katedrze Języka i Literatury Polskiej⁵² i pracował tam w latach 1904–1914, 1916–1919.

⁵² DALO, z. 26, op. 5, spr. 785, k. 5, [AUWR_UA_000_26_0_5_785_56852&view=single&p=6](https://auwr.uj.edu.pl/auwr/UA_000_26_0_5_785_56852&view=single&p=6).

Wykłady. Do roku 1914 Kallenbach prowadził wykłady zarówno z literatury dawnej, jak i współczesnej; tzw. literaturę nowszą omawiał również na zajęciach typu seminaryjnego, był to na przykład wykład w wymiarze jednej godziny tygodniowo na temat: „Mikołaj Rej z Nagłowic w roku jubileuszowym 1505–1905”, „Historia literatury polskiej po 1830 r.” (4 godziny tygodniowo) oraz seminarium literatury polskiej nowszej⁵³. Jego wykłady notowane przez studentów publikowano na bieżąco w postaci skryptów (Chrostek 2016: 62).

Praca naukowa. Kallenbach przeszedł do historii badań literaturoznawczych przede wszystkim jako monografista Adama Mickiewicza i Zygmunta Krasińskiego: *Adam Mickiewicz* (1897), *Zygmunt Krasiński. Życie i twórczość lat młodych (1812–1838)* (1904). W okresie fryburskim i warszawskim poprzedzającym pracę na UL był autorem szeregu rozpraw i szkiców dotyczących różnych zagadnień polskiego romantyzmu. W latach profesury lwowskiej do roku 1914 kontynuował studia nad polskim romantyzmem ze szczególnym uprzywilejowaniem Mickiewicza. Jako jeden z pierwszych gruntownie przebadał archiwum wileńskich filomatów: *Młodzieńcze utwory Mickiewicza. Część I, wpływy Woltera* (1907), *Filologia Adama Mickiewicza* (1908), *O nieznanych utworach młodzieńczych Adama Mickiewicza („Mieszko”, „Pani Aniela”, „Darczanka”, „Kartofla”, „Warcaby”)* (1909), *Archiwum filomatów* (1909), *Lata uniwersyteckie Adama Mickiewicza* (1910), *Nieznane pisma Adama Mickiewicza (1818–1823)* (1910), *Mickiewicz w Kownie. I. Pierwszy rok szkolny* (1911), *Ród filomatów* (1914). Ze studiów nad okresem emigracyjnym Mickiewicza zrodziły się rozprawy: *Listy Adama Mickiewicza do Eustachego Januskiewicza* (1910), *Tradycja domowa w „Panu Tadeuszu”* (1910). Zaslugą edytorską Kallenbacha było wydanie w siedmiu tomach *Pism Mickiewicza* (1911).

W okresie lwowskim przed wybuchem I wojny światowej Kallenbach prowadził także dalsze badania nad twórczością Krasińskiego. Opublikował w tym czasie zarówno rozprawę *Lata szkolne Zygmunta Krasińskiego. Nowe materiały* (1906), jak i szkic *Do genezy „Przedświtu”* (1914). Wydał również dwa tomy listów Krasińskiego do Augusta Cieszkowskiego (1912).

Członkostwo w towarzystwach naukowych. Kallenbach był aktywnym członkiem wielu towarzystw naukowych: od 1893 r. był członkiem korespondentem Towarzystwa Muzeum Narodowego Polskiego w Rapperswilu, od 1906 r. członkiem AU, ponadto członkiem Poznańskiego Towarzystwa Naukowego, Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, Towarzystwa Naukowego we Lwowie. W okresie lwowskim pełnił również funkcję prezesa Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych we Lwowie. 20 czerwca 1919 r. uzyskał stanowisko profesora zwyczajnego na Uniwersytecie Warszawskim⁵⁴.

⁵³ DALO, z. 26, op. 5, spr. 785, k. 2, [AUWR_UA_000_26_0_5_785_56852&view=single&p=3](#).

⁵⁴ DALO, z. 26, op. 5, spr. 785, k. 80–81, [AUWR_UA_000_26_0_5_785_56852&view=single&p=72](#).

24 kwietnia 1929 r. Uniwersytet Poznański przyznał mu tytuł doktora *honoris causa*.

W roku 1831, dwa lata po śmierci uczonego, jego doczesne szczątki sprowadzono do Lwowa i pochowano na cmentarzu Łyczakowskim. Lwowskie uroczystości pogrzebowe miały swój wymiar akademicki. Transport zwłok z Krakowa do Lwowa odbył się koleją, następnie uroczysty kondukt pogrzebowy przeszedł przez miasto na cmentarz Łyczakowski, gdzie odbyło się ostatnie pożegnanie wybitnego historyka literatury polskiej⁵⁵.

Il. 7. Grobowiec Józefa Kallenbacha.
Cmentarz Łyczakowski (pole 1, grób nr 111)

Juliusz Kleiner

Juliusz Kleiner urodził się 24 kwietnia 1886 r. we Lwowie. Pochodził ze spolonizowanej rodziny inżyniera kolejowego. W roku 1904 ukończył IV Gimnazjum we Lwowie. W latach 1904–1909 studiował na Wydziale Filozoficznym UL polonistykę, germanistykę i filozofię⁵⁶. Był uczniem Bruchnalskiego i Kallenbacha. W latach 1904–1906 przewodniczył Kołu Polonistów, a w 1906–1908 Kołu Germanistów. Był też stypendystą Ossolineum (1905–1908) (Chrostek 2016: 1070). Następnie w roku 1909/10 studiował w Berlinie, a w 1910/11 na Uniwersytecie Paryskim i jednocześnie w *École Pratique des Hautes Études* oraz *Collège de France*. Przed uzyskaniem profesury na UL pracował

⁵⁵ DALO, z. 26, op. 5, spr. 785, k. 87, [AUWR_UA_000_26_0_5_785_56852&view=single&p=79](#).

⁵⁶ DALO, z. 26, op. 5, spr. 848, k. 17 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_848_56842&view=single&p=19](#).

w roku szkolnym 1908/09 jako suplent w C.K. Gimnazjum VII we Lwowie i od roku 1909/10 jako nauczyciel prowizoryczny w C.K. Gimnazjum VI we Lwowie⁵⁷.

Jak pisze Mariusz Chrostek:

Doktorat uzyskany w 1908 roku na podstawie trzech dosyć obszernych *Studiów o Słowackim* stał się głośnym wydarzeniem w całym Lwowie. Uroczysta promocja 12 grudnia odbyła się *sub auspiciis imperatoris*. Takie wyróżnienie w monarchii austro-węgierskiej (do której wtedy należał Lwów) spotykało każdego roku jednego tylko, najlepszego studenta uniwersytetu. Namiestnik Galicji Michał Bobrzyński w imieniu cesarza wręczył Kleinerowi pierścień z brylantem. (Chrostek 2016: 107)

W roku 1912 Kleiner habilitował się na podstawie monografii *Zygmunt Krasiński. Dzieje myśli*⁵⁸. Uzyskaną na UL habilitację rozszerzył także na Politechnikę Lwowską, gdzie prowadził wykład „Dzieje romantyzmu polskiego w zarysie” zalecany dla studentów wszystkich wydziałów w zakresie „Nauk społecznych i ogólnie kształcących” (Chrostek 2016: 109).

Il. 8. Odpis dyplomu doktorskiego Juliusza Kleinera (1909)

Wykłady. Od roku akademickiego 1911/12 (półrocze drugie) Kleiner prowadził wykład „Słowacki jako poeta myśli” oraz realizował ćwiczenia praktyczne „Teoria badań literackich”; w kolejnych latach powtarzał te zajęcia i dodatkowo prowadził wykład „Dzieje liryki polskiej w XVI w.” oraz ćwiczenia praktyczne „Dzieje idei romantycznych w Polsce”⁵⁹.

⁵⁷ DALO, z. 26, op. 5, spr. 848, k. 8 recto, [AUWR_UA_000_26_0_5_848_56842&view=single&p=10](#).

⁵⁸ Pełna dokumentacja z posiedzenia komisji habilitacyjnej.

DALO, z. 26, op. 5, spr. 848, k. 10 recto + verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_848_56842&view=single&p=12](#).

⁵⁹ Treść wykładów i opis ćwiczeń praktycznych.

DALO, z. 26, op. 5, spr. 848, k. 3–7 verso, [AUWR_UA_000_26_0_5_848_56842&view=single&p=5](#).

Praca naukowa. Jednym z głównych obszarów poszukiwań badawczych Kleinera była od samego początku twórczość Słowackiego. Istotnym źródłem w tym zakresie był fakt zdeponowania dużej części autografów poety w Ossolineum, co nastąpiło po edycji prac Małeckiego. Najwcześniejsze młodzieńcze prace Kleinera związane ze Słowackim w dużej mierze dotyczyły mistycznego okresu w twórczości wieszcz, np. *Bohaterka „Króla-Ducha”* (1906), *Księżę Michał Twerski. Czwarte wcielenie Króla-Ducha* (1906). W kolejnych latach zaczęły się ukazywać także pierwsze prace Kleinera poświęcone Adamowi Mickiewiczowi i Zygmuntowi Krasińskiemu (Chrostek 2016: 109).

W 1912 r. Kleiner ukończył rozpoczętą w Paryżu monografię *Zygmunt Krasiński. Dzieje myśli* (t. 1–2, Lwów 1912). Cykl osobnych artykułów poświęcił także Krasińskiemu z okazji przypadającego w 1912 r. stulecia urodzin poety. Wśród nich trzeba wyróżnić: *Mesjanizm narodowy w systemie Krasińskiego*, *Krasiński na tle romantyzmu*, *O drogi ducha (Polemika Słowackiego i Krasińskiego)*. Liczącą się pozycją w dorobku Kleinera do roku 1914 była również nowatorska rozprawa metodologiczna *Charakter i przedmiot badań literackich* (1913).

III Katedra Historii Literatury Porównawczej

Jan Kasprawicz

Jan Kasprawicz urodził się 12 grudnia 1860 r. w Szymborzu pod Inowrocławiem. Był jednym z czternaściorga dzieci Piotra i Józefy (z d. Kloft) Kasprawiczów. Od 1870 r. uczył się w pruskich gimnazjach w Inowrocławiu, gdzie należał do Towarzystwa Tomasa Zana, a następnie w Poznaniu, Opolu, Raciborzu. W roku 1884 uzyskał maturę w Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu. Studiował na niemieckich uniwersytetach w Lipsku 1883/84 i we Wrocławiu 1884/87. Na Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie studiował filozofię, historię, filologię germańską i literatury słowiańskie, słuchał m.in. wykładów Władysława Nehringa (1830–1909). W okresie wrocławskim zadebiutował zarówno jako tłumacz (przekładem fragmentu *Rodziny Cencich* Shelleya – 1885), jak i badacz literatury (rozprawa *Autor „Alastora”, Shelley* – 1885). W 1888 r. przeniósł się do Lwowa i rozpoczął tam współpracę z niektórymi lokalnymi czasopismami, np. z „Kurierem Lwowskim” i „Słowem Polskim”. W roku 1903 podjął dalsze studia na UL. Był uczniem Pilata, Chmielowskiego i Bruchnańskiego. W roku 1904 doktoryzował się na UL na podstawie dysertacji *Liryka Teofila Lenartowicza*. Niespełna cztery lata później na Wydziale Filozoficznym UL specjalnie dla niego utworzono Katedrę Historii Literatury Porównawczej, mimo że nie posiadał habilitacji. Katedra została uruchomiona 23 stycznia 1908 r. i pod kierownictwem Kasprawicza działała do roku 1923. Na decyzję o stworzeniu nowej katedry dla Kasprawicza wpłynęły przede wszystkim jego niezwykle osiągnięcia i zasługi translatorskie. W roku 1909 otrzymał Kasprawicz nominację

na profesora nadzwyczajnego UL, a już w 1912 został profesorem zwyczajnym. W pierwszym roku pracy na UL prowadził wykład na temat „Zasadnicze pierwiastki poezji XIX w.”⁶⁰. Przed I wojną światową działał w Związku Naukowo-Literackim we Lwowie (w latach 1903–1905 był jego prezesem) oraz w Towarzystwie Pisarzy Polskich w Zakopanem (od roku 1909 także jako prezes) (Chrostek 2016: 98).

Podsumowanie

Tradycja badań literaturoznawczych skoncentrowanych wokół literatury polskiej i historia jej wykładania na UL, choć formalnie rozpoczyna się 4 listopada 1817 r., z chwilą powołania do życia Katedry Języka i Literatury Polskiej w odnowionym UL, to wpisuje się w wielowiekowe dzieje szkolnictwa wyższego we Lwowie. Za swoisty fundament tej dyscypliny akademickiej uznać wypadnie specyficzną pamięć historyczną sięgającą czasów późnego średniowiecza, zwłaszcza zaś doby renesansu i krzewienia ducha humanizmu w ówczesnych szkołach lwowskich (Skulski 1936: 541–543). Ustanowienie w listopadzie 1817 r. Katedry Języka i Literatury Polskiej, pomimo że językiem wykładowym był wówczas jeszcze niemiecki, rozpoczyna historię akademickiej polonistyki we Lwowie, która już pod koniec XIX w. zdobyła renomę i była liczącym się ośrodkiem naukowym prowadzącym badania zarówno nad dawną, jak i współczesną literaturą polską, a także wniosła nieoceniony wkład w popularyzację wiedzy z tego zakresu. Za moment przełomowy w jej rozwoju należy uznać w pierwszej kolejności objęcie katedry przez Antoniego Małeckiego i nieformalne wprowadzenie języka polskiego jako wykładowego w przypadku przedmiotów z zakresu języka i literatury polskiej. Wykładowa, naukowa oraz edytorska aktywność Małeckiego była ważna nie tylko dla nauki i szkolnictwa galicyjskiego, ale przede wszystkim dla rozwoju badań polonistycznych o zasięgu ogólnopolskim. Jego fundamentalnym osiągnięciem było opracowanie na podstawie rękopisów i przygotowanie do druku edycji *Pism pośmiertnych Słowackiego* (Lwów 1866; wznowienie Lwów 1883). Mimo iż publikacja ta nie miała kompleksowego aparatu krytycznego i zawierała szereg dowolnych ujęć niektórych fragmentów dzieł Słowackiego odczytywanych przez Małeckiego z chaotycznych i nieuporządkowanych manuskryptów zgromadzonych w rodzinnym archiwum Teofila i Hersylii Januszewskich znajdującym się w Ubieniu pod Lwowem, to jednak, ze względu na fakt ogłoszenia w niej nieznanych dotąd dzieł poety, zrewolucjonizowała recepcję jego twórczości, umożliwiając dostęp do późnych i nieukończonych dzieł romantycznego wieszca zarówno badaczom, jak i miłośnikom jego twórczości. Wśród ogłoszonych przez Małeckiego nieznanych utworów poety znajdowało się wiele arcydzieł polskiej

⁶⁰ DALO, z. 26, op. 5, spr. 812, k. 1, [AUWR_UA_000_26_0_5_812_56849&view=single&p=2](https://www.daloz.lw.pl/auwr/UA_000_26_0_5_812_56849&view=single&p=2).

poezji romantycznej. Publikacja ta w istotny więc sposób wzbogaciła kanon literatury polskiej. Małecki zwrócił także uwagę na dokumentacyjną, historyczną i literacką wartość zgromadzonej w Ubieniu korespondencji wieszczą, którą wykorzystywał w badaniach nad biografią i twórczością Słowackiego. To on stał się także pierwszym postulatorem jej kompleksowego wydania, twierdząc, że układa się ona w swoisty pamiętnik życia i twórczości autora *Kordiana*. Z kolei prowadzenie od pewnego momentu wykładów z zakresu literatury polskiej w języku narodowym oraz wykorzystanie w badaniach filologicznych i pracy dydaktycznej ze studentami zróżnicowanego materiału źródłowego wyznaczyło nowe tendencje zarówno w sposobie wykładania, jak i badania literatury polskiej, nadając jej europejską rangę już w okresie poprzedzającym odzyskanie przez Polskę niepodległości. To także w tym okresie następcy Małeckiego, kontynuując jego dzieło przed wybuchem I wojny światowej, przyczynili się do stworzenia nowoczesnej lwowskiej szkoły historycznoliterackiej, oddziałującej na literaturoznawstwo polskie przez następne dziesięciolecia. Jednym z jej czołowych przedstawicieli stał się Roman Pilat. Przygotowując słuchaczy do przyszłej samodzielnej pracy naukowej, we własnych badaniach realizował ten sam kierunek co Małecki. Świadomie dążył do ujęcia dzieł piśmiennictwa polskiego w obraz historyczny. Analizując genezę dzieła oraz intencje autora, zalecał poszukiwanie źródła ich inspiracji, obliłował też studentów do podejmowania prób ich wartościowania. Dążył do wyjaśniania założeń prądów literackich oraz wraz ze studentami badał istotne dla nich konteksty kulturowe. W refleksji nad dziełem literackim sięgał po wyniki badań z zakresu rozwijającej się wówczas psychologii. To właśnie ze względu na nowatorski sposób prowadzenia badań literaturoznawczych, ale także nowoczesne metody wykładania nauki o literaturze jest do dzisiaj uważany za twórcę lwowskiej szkoły historycznoliterackiej. Zwracał na to uwagę Juliusz Kleiner, komentując dzieje UL w kontekście historii polskiej humanistyki:

Uniwersytet Lwowski, świeżo odzyskany całkowicie dla polskości, miał wtedy na terenie humanistyki dwu znakomitych profesorów, pedagogów i organizatorów, Ksawerego Liskego i Romana Pilata. Pierwszy w zakresie historii, drugi w zakresie dzieł literatury wdrażał młodych adeptów w ścisłość metody naukowej; seminaria ich stworzyły „szkołę lwowską” badaczy, ugruntowały panowanie skrupulatności i obiektywizmu historycznego. (Kleiner 1975: 6)

Nowatorski charakter miały również prace pozostałych lwowskich badaczy literatury polskiej, np. Wilhelma Bruchnalskiego, który przyczynił się m.in. do rozwoju mickiewiczologii. Już w roku 1889 opublikował zespół szkiców poświęconych twórczości Mickiewicza: *Reminiscencje w „Panu Tadeuszu” z Homera, Wergiliusza i Tassa* (1889), *Źródła historyczne „Konrada Wallenroda”* (1889), *„Grażyna”. Według autografu znajdującego się w posiadaniu Konstantego hr. Przezdzieckiego* (1889), *Mickiewicz*

a Moore (1891) oraz *Mickiewicz w literaturze galicyjskiej 1829–1855* (1906). O znaczeniu i intensywnym rozwoju lwowskiej polonistyki przed wybuchem I wojny światowej świadczy również powołanie w 1903 r. drugiej Katedry Historii Literatury Polskiej i bezprecedensowe utworzenie w 1908 r. dla wybitnego polskiego poety i tłumacza Jana Kasprowicza trzeciej Katedry Historii Literatury Porównawczej. W tym okresie ważnym wsparciem dla rozwoju badań polonistycznych we Lwowie były również prężnie działające w tym ośrodku akademickim instytucje, przede wszystkim Zakład Narodowy im. Ossolińskich oraz Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza, które zreorganizowane i przeniesione po II wojnie światowej na terytorium państwa polskiego (już w zmienionych granicach) działają do dzisiaj.

Bibliografia

Źródła archiwalne

ALNUIF – Archiwum Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki (ukr. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка)

Zespół P-119, opis 1: Sprawy osobowe pracowników

z. P-119, op. 1, spr. 80 – Kleiner Juliusz

DALO – Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego (ukr. Державний архів Львівської області)

Zespół 26, opis 5: Sprawy personalne grona profesorskiego i urzędników

z. 26, op. 5, spr. 164 – Bruchnalski Wilhelm

z. 26, op. 5, spr. 1952, 1953 – Finkel Ludwik

z. 26, op. 5, spr. 520 – Gubrynowicz Bronisław

z. 26, op. 5, spr. 360 – Hahn Wiktor

z. 26, op. 5, spr. 785 – Kallenbach Józef

z. 26, op. 5, spr. 812, 813 – Kasprowicz Jan

z. 26, op. 5, spr. 847, 848 – Kleiner Juliusz

z. 26, op. 5, spr. 1028 – Kucharski Eugeniusz

z. 26, op. 5, spr. 1111 – Liske Ksawery

z. 26, op. 5, spr. 1178 – Małecki Antoni

z. 26, op. 5, spr. 1266 – Michalewicz Mikołaj

z. 26, op. 5, spr. 1512 – Pilat Roman

z. 26, op. 5, spr. 1544 – Porębowicz Edward

z. 26, op. 5, spr. 1797 – Starzyński Stanisław

z. 26, op. 5, spr. 2129 – Szlachetowski Jan

z. 26, op. 5, spr. 287 – Wojciechowski Konstanty

z. 26, op. 5, spr. 2022 – Zeissberg Henryk

Opracowania. Źródła drukowane i internetowe

- Adamski Maciej (2010): *Antoniego Maleckiego „Juliusz Słowacki” w stosunku do współczesnej epoki – studium z historii literaturoznawstwa*, „Słupskie Prace Filologiczne”, Seria Filologia Polska 8, 37–44.
- Archiwum, czyli wypracowania Towarzystwa ćwiczącej się młodzieży w Literaturze ojczystej we Lwowie roku 1818 [i 1819]* zebrane, urządzone i spisane przez Franciszka Xawerego Kirchnera członka i sekretarza tegoż Towarzystwa, [Autorzy: Brodzki Eugeniusz, Chłędowski Walenty, Ciołkosz Franciszek, Jachowicz Stanisław, Januszkiewicz Sebastian, Kirchner Franciszek Ksawery, Kutowicz Wawrzyniec, Petuł Kajetan, Skwarczyński Karol, Szczepański Jan, Wesołowski Józef, Wilczyński Franciszek] [<https://www.dbc.wroc.pl/dlibra/publication/9563/edition/8639?language=pl>] [dostęp online: 16.05.2022].
- Bajer Magdalena (2015): *Pilatowie*, „Forum Akademickie” 12 [<https://prenumeruj.forumakademickie.pl/fa/2015/12/pilatowie/>] [dostęp online: 17.06.2024].
- Bruchnalski Wilhelm (1975): *Między średniowieczem a romantyzmem*, wybór i oprac. J. Starnawski, Warszawa.
- Chrostek Mariusz (2016): *Złote lata polonistyki lwowskiej (1919–1939)*, Rzeszów.
- Finkel Ludwik (1894): *Historia Uniwersytetu Lwowskiego do r. 1869*, cz. 1, [w:] L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, cz. 1–2, Lwów, 3–351 [<https://polona.pl/item/historia-universytetu-lwowskiego,NDKxMDMz>] [dostęp online: 11.10.2019].
- Grzęda Ewa (2009): *Wstęp*, [w:] J. Słowacki, *Album rysunkowy z podróży na Wschód*, wstęp i komentarz E. Grzęda, transliteracja E. Grzęda, J. Jesionowska, zasady transliteracji: J. Jesionowska, Wrocław, 9–18.
- Gubrynowicz Bronisław (1920): *Antoni Malecki (1821–1913)*, Lwów.
- Hutnikiewicz Artur (1981): *Pilat Roman*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 26, red. E. Rostworowski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 231–233.
- Karpiński Franciszek (1898): *Pamiętniki*, przedmowa P. Chmielowski, Warszawa [<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/74124/edition/91187/content>] [dostęp online: 10.05.2024].
- Kleiner Juliusz (1975): *Wilhelm Bruchnalski [Konterfekt uczonego]*, [w:] W. Bruchnalski, *Między średniowieczem a romantyzmem*, wybór i oprac. J. Starnawski, Warszawa, 5–18.
- Knot Antoni (1975): *Michalewicz Mikołaj*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 20/1, red. E. Rostworowski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 571–572.
- Kozyckij Andrij (2009): *190 lat historii katedry filologii polskiej na Uniwersytecie Lwowskim*, „Postscriptum Polonistyczne” 1 (3), 209–222.
- Kronika UL (1899): *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego*, t. 1: (1894/95–1897/98), Lwów

- [<https://pbc.biaman.pl/dlibra/publication/2575/edition/2469/content>] [dostęp online: 25.09.2023].
- Libera Zdzisław (1960): *Wiktor Hahn (9 września 1871 – 2 listopada 1959)* [nekrolog], „Pamiętnik Literacki” 51/2, 599–604.
- Redzik Adam (2015): *Zarys historii Uniwersytetu Jana Kazimierza (perspektywa ustrojowa i ogólnouniwersytecka)*, [w:] *Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red., wstęp i zakończenie A. Redzik, Kraków, 43–290.
- Skręt Rościśław (1974): *Małecki Antoni*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 19/1, red. E. Rośtorowski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 431–435.
- Skulski Ryszard (1936): *Z dziejów polonistyki lwowskiej*, „Pamiętnik Literacki” 33 (1/4), 540–573.
- Sudolski Zbigniew (1959): *Początki dziejów spuścizny literackiej Juliusza Słowackiego*, [w:] *Juliusz Słowacki w sto pięćdziesięciolecie urodzin. Materiały i szkice*, red. M. Bizan, Z. Lewinówna, Warszawa, 443–444.
- Ulewicz Tadeusz (1963): *Roman Pilat z perspektywy dwóch pokoleń*, „Pamiętnik Literacki” 3, 45–60.
- Wróblewski Kazimierz (1896): *Roman Pilat, profesor języka i literatury polskiej w Uniwersytecie Lwowskim. Pierwszy przewodniczący lwowskiej „Czytelni akademickiej”*. W dwudziestą piątą rocznicę wykładów prof. Pilata napisał..., Lwów.

Spis ilustracji

1. Antoni Małecki
[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e6/Antoni_Ma%C5%82eck%C5%82y.jpg] (domena publiczna) 74
2. Odpis dyplomu honorowego Antoniego Małeckiego uzyskany na Wydziale Prawa Uniwersytetu Lwowskiego (1892)
DALO, z. 26, op. 5, spr. 1178, k. 33.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_1178_56775&view=single&p=35&browser=seadragon 75
3. Odnowienie po pięćdziesięciu latach doktoratu Antoniego Małeckiego na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Fryderyka Wilhelma w Berlinie (Friedrich-Wilhelms-Universität) (1894)
DALO, z. 26, op. 5, spr. 1178, k. 34.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_1178_56775&view=single&p=36&browser=seadragon 76
4. Grobowiec Antoniego Małeckiego. Cmentarz Łyczakowski (pole 67, grób nr 17) (autorka zdjęcia Roksolana Holovata, 2024) 79

-
5. Roman Pilat (przed 1906)
[\[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/82/Roman_Pilat_%28-1906%29.jpg\]](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/82/Roman_Pilat_%28-1906%29.jpg) (domena publiczna) 79
 6. Eugeniusz Kucharski
[\[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eugeniusz_Kucharski.jpg\]](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eugeniusz_Kucharski.jpg) (Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 1-N-317) (domena publiczna) 87
 7. Grobowiec Józefa Kallenbacha. Cmentarz Łyczakowski (pole 1, grób nr 111) (autorka zdjęcia Roksolana Holovata, 2024)..... 90
 8. Odpis dyplomu doktorskiego Juliusza Kleinera (1909)
 DALO, z. 26, op. 5, spr. 848, k. 23.
https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=AUWR_UA_000_26_0_5_848_56842&view=single&p=26&browser=seadragon 91